

*В.С. Резнік,
канд. соц. наук*

*V.S. Reznik,
Candidate of Sociol. Sci.*

СОЦІАЛЬНА ЛЕГІТИМНІСТЬ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ: СПРОБА ПОБУДОВИ АДИТИВНОГО ІНДЕКСУ

Abstract. The results of an attempt to perform the empiric analysis of the current state of the social legitimacy of the private property of the means of production in the contemporary Ukrainian society are presented. By applying a specially developed operational model, the social legitimacy of the private property of small enterprises and the social illegitimacy of the private property of great enterprises and in land are stated. In view of the fact that about 1/4 of respondents was not able to define the own relation to the private property, the potential instability of this state is emphasized.

Наприкінці ХХ ст. розпочалася глобальна капіталізація світу. Її виявом стали ринкові інституціональні перетворення у постсоціалістичних та пострадянських суспільствах. Одна із складових цього процесу – приватизація державної та колективної власності, що призвела до реінституціоналізації приватної власності в Україні. Раніше мені вже доводилося акцентувати ризики соціетальної дестабілізації, що пов'язані зі стрімким перетворенням соціальної структури суспільства внаслідок реінституціоналізації приватної власності, приватного підприємництва та вільного ринку робочої сили [1, с. 129–130]. На підставі аналізу останніх досліджень цього аспекту я визначив актуальну наукову проблему – суперечність між (1) соціальною актуальністю стану легітимності/нелегітимності приватної власності як чинника інтеграції/дезінтеграції соціальної структури сучасного українського суспільства, (2) дефіцитом знання соціально зумовлених, соціокультурних та соціоструктурних особливостей, шляхів і засобів відповідної легітимації/делегітимації і (3) наявністю наукових передумов для подолання цього дефіциту [1, с. 129–130]. Серед низки завдань, що розв'язання їх сприяло б вирішенню цієї наукової проблеми, було передбачено розроблення концептуальної моделі легітимності приватної власності як чинника соціетальної інтеграції [1, с. 130]. В українській соціології наявні деякі концептуальні напрацювання, опосередковано дотичні за змістом до контексту цього завдання. Зокрема, М. Міщенко в межах аналізу громадської думки про приватизацію в Україні розглядав специфіку її легітимності та легітимності її проведення [2]. Втім, надалі ця специфічна аналітична перспектива не набула подальшого розвитку

в емпіричній соціології. Відтак завдання цієї статті становлять спроби операціональної інтерпретації феномену соціальної легітимності приватної власності та побудови соціологічного індексу його стану.

Операціональна інтерпретація концепту

Соціальна легітимність приватної власності – це добровільна згода щонайменш більшості громадян з інституціональним порядком приватновласницьких відносин з огляду на його соціальну прийнятність та значущість*. Концепт “соціальна легітимність приватної власності” є теоретико-методологічним знярядям аналізу взаємозалежності між власниками та неїмущими, приватною власністю та суспільством загалом. Через легітимність приватної власності певною мірою реалізується суверенітет народу, громадян, а сама вона є, відтак, суттєвою передумовою соціальної злагоди та упорядкованості в суспільстві за умов відсутності тотального соціального контролю, що його пов’язують із тоталітарними режимами. Легітимність приватної власності – чинник демократичного контролю суспільства над власниками і бізнесом.

Емпірична репрезентація змісту концепту характерна широкою варіативністю виявів у формі суб’єктивних уявлень, уподобань, переконань та налаштованості людей. У посткомуністичному суспільстві складником соціальної легітимності приватної власності є також соціальна легітимність процесу та результатів приватизації (як головного джерела появи приватної власності). Відтак у соціологічному опитуванні емпіричними показниками соціальної легітимності приватної власності в сучасному українському суспільстві обрано:

- 1) ставлення до приватизації малих підприємств, великих підприємств та землі;
- 2) позицію визнання/невизнання постфактум доцільності та виправданості проведеної в минулому приватизації аналогічних об’єктів;
- 3) ставлення до існування приватної власності на ці об’єкти;
- 4) позицію щодо правомочностей приватних власників, тобто їхніх прав – володіння, користування та розпорядження об’єктом, суверена (зокрема, права на купівлю-продаж об’єкта власності) та ін.;
- 5) думку з приводу доцільності/недоцільності націоналізації (реприватизація) зазначених об’єктів власності, що були приватизовані та ін.

Операціональна модель концепту має фіксувати міру змістовного консонансу/дисонансу спектру фактологічних суджень, ставлень та думок респондентів, що є відображенням поведінкових, емоційних та когнітивних складових налаштованості громадськості щодо приватизації та приватної власності. Іншими словами йдеться про те, чи означає, наприклад, визнання доцільності приватизації як головного джерела появи приватних підприємств та приватної землі одночасно й позитивне став-

* Ґрунтовніше визначення змісту та констатація змістових зв’язків концепту “соціальна легітимність приватної власності” із більш загальними поняттями соціології та суміжних наук, тобто його теоретична інтерпретація, здійснені в публікаціях [1] та [3].

лення до існування останніх, а відтак – заперечення доцільності їх націоналізації? Або навпаки: чи переростає неприйняття приватизації як джерела появи приватних підприємств та землі у негативне ставлення до існування останніх, а відтак – у переконання в необхідності їх націоналізації? Тобто модель має виміряти якість та, певною мірою, однозначність/неоднозначність, суперечливість/несуперечливість налаштованості людей стосовно приватної власності на чинники виробництва.

У процесі розроблення моделі вихідними взірцями її показників, а також окремими запозиченими складниками стали показники соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України, що дають змогу відстежувати тенденції ставлення громадян до приватизації малих та великих підприємств, приватної власності на землю, думок людей із приводу можливості дозволу купівлі-продажу землі [4, с. 8–9]. Ці показники були вперше використані Н. Паніною в ініціальних дослідженнях моніторингу 1992 та 1994 рр. Досягнення концептуальної та інструментальної сумісності із показниками моніторингу дуже бажане з міркувань розширення (у крос-секційній та хронологічній площині) емпіричної бази дослідження заявленої наукової проблеми. Отже, низка емпіричних індикаторів омнібуса розроблена як структурно відповідне (сумісне) та змістовне доповнення емпіричних індикаторів моніторингу. Структурний аспект у даному разі полягає у виокремленні трьох об'єктів приватної власності – землі, малих та великих підприємств (що відповідають трьом емпіричним показникам, закладеним із самого початку в структуру моніторингу його фундаторами). Цими трьома об'єктами далеко не обмежується вся сукупність об'єктів приватизації та приватної власності у нашому суспільстві. Але переважно з приводу приватної власності саме на них в сучасній Україні наявні соціально-ідеологічні, економічні та політичні розбіжності.

Альтернативи однотипних 5-позиційних порядкових поляризованих шкал більшості показників омнібуса виступають емпіричними референтами обрання респондентами позицій легітимації, делегітимації та невизначеності (1 – максимальний вияв позиції делегітимації, 2 – поміркований вияв позиції делегітимації, 3 – вияв позиції невизначеності, 4 – поміркований вияв позиції легітимації, 5 – максимальний вияв позиції легітимації). Кількісним критерієм оцінки стану легітимності слід вважати 50%-і значення вибору респондентами зазначених позицій. Вихідна умова інтерпретації значень відсотків така: соціальна легітимність об'єкта наявна за умови, коли максимальну та/або помірковану позиції його легітимації обирають більш як 50% респондентів, а соціальна нелегітимність – за умови, коли більш як 50% респондентів обрали максимальну та/або помірковану позиції делегітимації. Але і в цих двох випадках, і в усіх інших в аналітичному контексті можна говорити про рівні (ступені) легітимності, нелегітимності і невизначеності легітимності/нелегітимності окремого об'єкта.

При остаточному формулюванні запитань та альтернатив шкал емпіричних показників було враховано експертні думки О. Стегнія, В. Ворони, В. Пилипенка, О. Вишняка, С. Стукала, М. Сакади.

За порадою А. Горбачика та Є. Головахи за методологічний та методичний взірець при розробленні операціональної моделі обрано технологію конструювання

та використання соціологічного тесту “Інтегральний індекс соціального самопочуття” (ІСС), розроблену Є. Головахою та Н. Паніною [5]. Але обов’язкові процедури та стандарти цієї технології не були витримані належною мірою через відсутність необхідного досвіду та суттєве обмеження в часі. Втім, попри негативний вплив відхилень від технології на якість отриманих результатів, останні, на мою думку, варті уваги.

Показники моделі, що розроблялися, попередньо випробовувалися в перебігу одного пробного опитування осіб пенсійного та передпенсійного віку із переважно середньою та неповною середньою освітою в грудні 2005 – січні 2006 рр. Загалом було опитано 38 осіб – присутніх на вокзалах залізничної станції Київ-Пасажирський, автостанції м. Кам’янець-Подільського Хмельницької області, технічних працівників спеціалізованої школи №2 ім. Т. Шевченка м. Києва.

Розроблення моделі здійснено в рамках виконання пошукової теми відділу економічної соціології Інституту соціології НАН України “Шляхи та перспективи входження України до глобального соціально-економічного простору” (керівник – Є. Суїменко), зокрема в межах роботи над одним із напрямів зазначеної теми, що пов’язаний із дослідженням процесів легітимації ринкових реформ, відносин та інститутів (керівник напряму – В. Пилипенко).

Опис даних

У перебігу емпіричного аналізу здійснено спробу втілити метод тріангуляції, тобто виконати визначене завдання з використанням різних даних та статистичних процедур опрацювання їх з огляду на те, що розмаїття підходів дає більше можливостей для досягнення валідності. Відтак у статті оприлюднюються результати:

1) вторинного аналізу масиву соціологічних даних, отриманих у межах реалізації Інститутом соціології НАН України дослідницького проекту “Українське суспільство: моніторинг соціальних змін” (генеральний директор – В. Ворона, керівник – Н. Паніна). Зокрема, проаналізовано окремі дані загальнонаціонального репрезентативного опитування, проведеного у квітні 2006 р., N=1800 осіб. Вибірка пропорційно репрезентує доросле (віком понад 18 років) населення 24 областей України, АР Крим та м. Києва;

2) первинного аналізу масиву соціологічних даних загальнонаціонального репрезентативного омнібуса “Громадська думка в Україні – 2006”, проведеного методом роздаткового анкетування Інститутом соціології НАН України у квітні – травні 2006 р. (координатор проекту – О. Стегній). Вибірка N=1800 пропорційно репрезентує доросле (віком понад 18 років) населення 24 областей України, АР Крим та м. Києва.

Вибірки цих двох досліджень за своїми параметрами ідентичні. За часом омнібусне дослідження було проведене одразу по завершенні моніторингового дослідження 2006 р. Тому є підстави розглядати результати цих двох досліджень як відображення стану масової свідомості та громадської думки населення України весною 2006 р. Це вможливує певною мірою коректне зіставлення та узагальнення

вказаних результатів під час аналізу стану соціальної легітимності приватної власності на вказані об'єкти у зазначений час.

При опрацюванні використано можливості програмних пакетів ОСА для Windows та SPSS v. 13.0. Удосконалення технології статистичних розрахунків шляхом застосування процедури індексування та оптимізація репрезентації отриманих результатів здійсненні за експертного сприяння та під контролем А. Горбачика.

Виклад результатів

Попередня оцінка стану соціальної легітимності приватної власності на малі підприємства, великі підприємства та землю може ґрунтуватися на підставі значень одновимірних розподілів низки показників, що фіксують емоційну (ставлення) та когнітивну (думки, опінії) складові суб'єктивної налаштованості респондентів (табл. 1–3).

Таблиця 1
Стан соціальної легітимності приватної власності на малі підприємства весною 2006 р., %

Дослідження, N	Позиція		
	делегітимації	невизначеності	легітимації
Моніторинг Інституту соціології НАН України 2006 року, N=1800	Як Ви ставитесь до передання у приватну власність (приватизації) малих підприємств?		
	Радше негативно	Важко сказати, негативно чи позитивно	Радше, позитивно
	28,8	27,5	43,7
Омнібус Інституту соціології НАН України 2006 року, N=1800	#60*. Як Ви вважаєте, чи варто було передавати у приватну власність (приватизувати) малі підприємства?***		
	Радше, ні	Важко відповісти	Радше, так
	28,0	24,6	47,4
	#63. Як Ви ставитесь до існування в Україні малих приватних підприємств?***		
	Радше, негативно	Важко відповісти	Радше, позитивно
	19,3	23,8	56,8
	#65. Чи вважаєте Ви за доцільне повернення у власність держави малих приватних підприємств?***		
Радше, так	Важко відповісти	Радше, ні	
30,5	26,4	43,1	

*Для зручності розрізнення емпіричні показники омнібуса із порядковими шкалами, що в сукупності утворюють операціональну модель стану соціальної легітимності/нелегітимності приватної власності, тут і надалі позначено номерами, під якими вони фігурують в опитувальному інструментарії (анкеті). При цьому використано формат нумерації, що реалізується в операціях програмного пакета ОСА для Windows, зокрема в операції "Надійність адитивного індексу" (див. нижче).

***Країні альтернативи 5-бальних порядкових поляризованих шкал об'єднано.

Таблиця 2

Стан соціальної легітимності приватної власності на великі підприємства весною 2006 року, %

Дослідження, N	Позиція		
	делегітимації	невизначеності	легітимації
Моніторинг Інституту соціології НАН України 2006 року, N=1800	Як Ви ставитесь до передання у приватну власність (приватизації) великих підприємств?		
	Радше, негативно	Важко сказати, негативно чи позитивно	Радше, позитивно
	67,5	21,9	10,6
Омнібус Інституту соціології НАН України 2006 року, N=1800	#61. Як Ви вважаєте, чи варто було передавати у приватну власність (приватизувати) великі підприємства?*		
	Радше, ні	Важко відповісти	Радше, так
	57,9	25,0	17,1
	#64. Як Ви ставитесь до існування в Україні великих приватних підприємств?*		
	Радше, негативно	Важко відповісти	Радше, позитивно
	39,1	26,3	34,6
	#66. Чи вважаєте Ви за доцільне повернення у власність держави великих приватних підприємств?*		
	Радше, так	Важко відповісти	Радше, ні
58,2	24,7	17,1	

* Крайні альтернативи 5-бальних порядкових поляризованих шкал об'єднано.

Таблиця 3

Стан соціальної легітимності приватної власності на землю весною 2006 р., %

Дослідження, N	Позиція		
	делегітимації	невизначеності	легітимації
Моніторинг Інституту соціології НАН України 2006 року, N=1800	Як Ви ставитесь до приватної власності на землю?		
	Радше, негативно	Важко сказати, негативно чи позитивно	Радше, позитивно
	53,1	22,9	24,0
	Чи можна, на Вашу думку, дозволити купівлю-продаж землі?		
	Ні	Важко відповісти	Так
60,5	17,5	22,0	
Омнібус Інституту соціології НАН України 2006 року, N=1800	#62. Як Ви вважаєте, чи варто було передавати у приватну власність (приватизувати) землю?*		
	Радше, ні	Важко відповісти	Радше, так
	53,5	22,3	24,2
	#67. Чи вважаєте Ви за доцільне повернення у власність держави приватної землі?*		
	Радше, так	Важко відповісти	Радше, ні
51,4	27,6	21,0	

* Крайні альтернативи 5-бальних порядкових поляризованих шкал об'єднано.

Саме по собі існування малих приватних підприємств соціально легітимне. Однак рівень соціальної легітимності відповідної приватизації як одного з головних джерел їх появи відчутно нижчий – критичний 50%-й рівень. Показовою є диференціація респондентів омнібуса на підвибірці за мірою їх однорідного позиціонування у континуумі трьох емпіричних показників соціальної легітимності/нелегітимності, що наведені у таблиці 1. У межах всіх трьох шкал позиції легітимації обрали 35,4% респондентів, позиції делегітимації – 13,5%, позиції невизначеності – 11,0%*. Решті (40,1%) респондентів властиве неоднорідне позиціонування. Послідовних опонентів приватної власності на малі підприємства у 2,5 разу менше, ніж носіїв її легітимності. Отже, приватна власність на малі підприємства загалом соціально легітимна, але стан цієї легітимності близький до критичного.

Приватизація великих підприємств нелегітимна. Втім, різниця відсотків позицій нелегітимності та легітимності їх існування не є статистично значимою. Простежується також характерна послідовність зростання значень відсотків позицій легітимації: найменше респондентів позитивно ставляться до приватизації, однак дещо більше – визнають виправданість приватизації постфактум та не вважають за доцільне націоналізацію, набагато (у 2–3 рази) більш позитивно ставляться до результату приватизації – існування великих приватних підприємств. Імовірно, що частина людей, попри неприйняття процесу приватизації, не бачить її альтернативи та ладна змиритися з її результатами. Але респонденти омнібуса, що послідовно обрали позиції легітимації у межах шкал усіх трьох показників легітимності/нелегітимності, становлять 10,2% загальної вибіркової сукупності, тоді як їхні антагоністи, котрі обрали в цих випадках позиції делегітимації, – 31,1%. Водночас 10,1% становлять ті, що не визначилися із своєю позицією в усіх трьох випадках, 48,6% – респонденти із неоднорідним позиціонуванням. Співвідношення послідовних носіїв легітимності та нелегітимності дорівнює 1:3. Тому загалом є підстави вважати приватну власність на великі підприємства соціально нелегітимною.

Що стосується показників позицій делегітимації приватної власності на землю, то перевищення 50%-го рівня у більшості випадків є статистично незначимим. Водночас значення відповідних позицій легітимації у 2 рази нижчі відносно цього рівня. Виокремлення підвбірок респондентів із однорідним позиціонуванням у межах шкал двох емпіричних показників як омнібуса, так і моніторингу (табл. 3) показало, що: 1) виключно позиції легітимації приватної власності на землю обрали 14,9% респондентів моніторингу та 15,1% респондентів омнібуса, позиції делегітимації – 42,7% респондентів моніторингу та 45,3% респондентів омнібуса, позиції невизначеності – 9,9% респондентів моніторингу та 15,0% респондентів омнібуса. Співвідношення послідовних суб'єктів легітимації та делегітимації також становить 1:3. Загалом є підстави вважати приватну власність на землю соціально нелегітимною.

Відсоткові розподіли показників двох різних масивів даних соціологічних опитувань, проведених у часі одне за одним, назагал змістовно узгоджуються (див. табл. 1–3). Нелогічні розбіжності, як правило, відсутні. Цей момент опосеред-

* Відсотки у межах загальної вибірки N=1800.

ковано свідчить на користь валідності емпіричних показників та надійності отриманих при використанні їх даних. Утім, остаточні висновки в цьому випадку правомірно було б робити лише по відтворенні всіх дослідницьких процедур та методик у повторних дослідженнях. На даному етапі здійснено статистичну оцінку надійності восьми емпіричних показників омнібуса, наведених у таблицях 1–3. Насамперед, була використана операція “Надійність адитивного* індексу” програмного пакета ОСА для Windows, що дало такі результати:

Оцінка надійності адитивної шкали

Обробка відсутніх відповідей – видалення анкет списком.

Видалено з аналізу з причини відсутності відповідей 15 анкет із 1800.

#60. Як Ви вважаєте, чи варто було передавати у приватну власність (приватизувати) малі підприємства?

#61. Як Ви вважаєте, чи варто було передавати у приватну власність (приватизувати) великі підприємства?

#62. Як Ви вважаєте, чи варто було передавати у приватну власність (приватизувати) землю?

#63. Як Ви ставитесь до існування в Україні малих приватних підприємств?

#64. Як Ви ставитесь до існування в Україні великих приватних підприємств?

#65. Чи вважаєте Ви за доцільне повернення у власність держави малих приватних підприємств?

#66. Чи вважаєте Ви за доцільне повернення у власність держави великих приватних підприємств?

#67. Чи вважаєте Ви за доцільне повернення у власність держави приватної землі?

Матриця парних кореляцій між ознаками

	#60	#61	#62	#63	#64	#65	#66	#67
#60	1,000	0,412	0,348	0,688	0,368	0,694	0,331	0,313
#61	0,412	1,000	0,545	0,300	0,543	0,284	0,649	0,451
#62	0,348	0,545	1,000	0,258	0,369	0,249	0,428	0,654
#63	0,688	0,300	0,258	1,000	0,575	0,681	0,320	0,319
#64	0,368	0,543	0,369	0,575	1,000	0,363	0,503	0,392
#65	0,694	0,284	0,249	0,681	0,363	1,000	0,459	0,426
#66	0,331	0,649	0,428	0,320	0,503	0,459	1,000	0,637
#67	0,313	0,451	0,654	0,319	0,392	0,426	0,637	1,000

Характеристики шкали

Середня 22,083

Альфа Кронбаха 0,866

Альфа Кронбаха для стандартизованих ознак 0,867

* Адитивний (лат. addativus – додавальний) – отриманий шляхом додавання.

Характеристики шкали після видалення ознаки

	#60	#61	#62	#63	#64	#65	#66	#67
#60	1,000	0,412	0,348	0,688	0,368	0,694	0,331	0,313
#61	0,412	1,000	0,545	0,300	0,543	0,284	0,649	0,451
#62	0,348	0,545	1,000	0,258	0,369	0,249	0,428	0,654
#63	0,688	0,300	0,258	1,000	0,575	0,681	0,320	0,319
#64	0,368	0,543	0,369	0,575	1,000	0,363	0,503	0,392
#65	0,694	0,284	0,249	0,681	0,363	1,000	0,459	0,426
#66	0,331	0,649	0,428	0,320	0,503	0,459	1,000	0,637
#67	0,313	0,451	0,654	0,319	0,392	0,426	0,637	1,000

Значення коефіцієнтів (від 0,249 до 0,694) у межах кореляційної матриці дають підстави зазначити добру фіксацію парних кореляцій та їх варіативність у межах від слабкої до сильної. Зокрема, сильними є кореляційні зв'язки між ознаками, що мають стосунок до певного єдиного об'єкта приватизації, приватної власності та націоналізації – малого/великого підприємства чи землі. Перевищення значенням коефіцієнта Альфа Кронбаха рівня 0,8 засвідчує більш як прийнятну (добру) внутрішню узгодженість шкали легітимності/нелегітимності. Дане значення не збільшується із видаленням будь-якої з восьми ознак, що є свідченням придатності всіх їх для наступного використання. Ідентичні результати отримані за використання аналогічної процедури програмного пакета SPSS (Reliability Analysis, Model Alpha). Попри невелику кількість змінних шкали, було застосовано також процедуру обчислення надійності половинного розщеплення (пакет SPSS Reliability Analysis, Model Split-half). Програма поділила сукупність з восьми змінних на дві половини та порівняла за низкою статистичних параметрів. Значення головного показника надійності – коефіцієнта кореляції Спірмена-Брауна між цими двома половинами – у нашому випадку достатньо високе (0,8734). Це теж засвідчує надійність розробленої шкали легітимності/нелегітимності. Отже, тестування засвідчило задовільну міру взаємної узгодженості первинних (вихідних) показників як виміральної шкали стану соціальної легітимності/нелегітимності приватної власності на чинники виробництва. Це стало підставою для побудови усередненого сумарного індексу даного стану.

При обрахунку цього індексу першій кодовій позиції шкали кожного з восьми показників (відповідно до порядку нумерації варіантів відповідей) присвоєно значення 1 бал, другій позиції – 2 бали, третій – 3 бали, четвертій – 4 та п'ятій – 5. Сума значень у балах усіх восьми показників усереднюється діленням на 8. Відтак значення усередненого сумарного індексу можуть варіювати у межах від 1 до 5.

Для тестування усередненого сумарного індексу легітимності/нелегітимності шляхом застосування щодо восьми вихідних процедури факторного аналізу було цілеспрямовано видобуто один фактор – своєрідний аналог зазначеного індексу (див. табл. 4).

Таблиця 4

Результат факторного аналізу*

Вихідні змінні	Фактор 1
#66. Чи вважаєте Ви за доцільне повернення у власність держави великих приватних підприємств?	0,757
#61. Як Ви вважаєте, чи варто було передавати у приватну власність (приватизувати) великі підприємства?	0,727
#67. Чи вважаєте Ви за доцільне повернення у власність держави приватної землі?	0,727
#65. Чи вважаєте Ви за доцільне повернення у власність держави малих приватних підприємств?	0,725
#60. Як Ви вважаєте, чи варто було передавати у приватну власність (приватизувати) малі підприємства?	0,727
#63. Як Ви ставитесь до існування в Україні малих приватних підприємств?	0,720
#64. Як Ви ставитесь до існування в Україні великих приватних підприємств?	0,715
#62. Як Ви вважаєте, чи варто було передавати у приватну власність (приватизувати) землю?	0,661

* Метод головних компонент; величина критерію адекватності вибірки Кайзера-Мейєра-Олкіна (КМО) – 0,746; значення р-рівня критерію багатовимірної нормальності для розподілу змінних (критерію сферичності Барлета) – 0,000; фактор 1 – 51,8% поясненої дисперсії.

Обрахунок кореляцій між індексом та фактором дав такі результати:

- кореляція Пірсона: $r = 1,000$ при значущості на рівні $p = 0,01$;
- кореляція Кендала: $t = 0,982$ при значущості на рівні $p = 0,01$;
- кореляція Спірмена: $r = 0,999$ при значущості на рівні $p = 0,01$;
- коваріація обох вторинних змінних склала 0,941.

Наведені результати тестування свідчать на користь валідності сумарного індексу легітимності/нелегітимності.

Інтерпретація усього можливого спектру варіації значень індексу є похідною від операціональної інтерпретації шкал восьми вихідних (первинних) показників* (див. табл. 5).

* Шкала індексу легітимності запозичена із методики “Інтегральний індекс соціального самопочуття”, розробленої Є. Головахою та Н. Паніною [5, с. 51]. Враховано також методологічний та методичний досвід визначення інтегральних соціальних показників, що його узагальнено в монографії [6].

Таблиця 5

Сумісність шкал вихідних змінних із шкалою рівнів індексу легітимності

Інтерпретація шкал вихідних змінних		Інтерпретація шкали рівнів індексу		
Варіанти	Позиції легітимації/делегітимації	Бали	Інтервали	Рівні
1	Максимальна міра делегітимації	1	$1 \leq I^* < 2$	Низький
2	Поміркована міра делегітимації	2	$2 \leq I^* < 3$	Знижений
3	Невизначеність, умовний нуль	3	$1 = 3$	Середній
4	Поміркована міра легітимації	4	$3 < I^* \leq 4$	Підвищений
5	Максимальна міра легітимації	5	$4 < I^* \leq 5$	Високий

* Значення усередненого сумарного індексу легітимності приватної власності.

Загальна вибірка $N=1800$ структурована за рівнем соціальної легітимності приватної власності на чинники виробництва таким чином:

- 20,4% – низький рівень;
- 31,5% – знижений рівень;
- 10,4% середній рівень;
- 30,7% – підвищений рівень;
- 7,0% – високий рівень.

Середнє значення індексу за загальною вибіркою становить приблизно 2,76, що засвідчує назагал знижений рівень легітимності зазначеного об'єкта (поміркована нелегітимність, що межує, скоріше, з позицією невизначеності) в сучасному українському суспільстві.

Наостанок варто зазначити прикрий недолік моделі показників – певну незбалансованість їх структури, що виявляється у відсутності показника ставлення до існування приватного землеволодіння в Україні. Тобто один із трьох об'єктів приватизації/власності/націоналізації (земля) порівняно з двома іншими дискримінований щодо кількості ознак. Цей момент зумовлений незалежними обставинами – квотними обмеженнями щодо кількості показників, що їх включають до спільної анкети омнібуса виконавці планових тем Інституту соціології НАНУ.

Висновки

Проблема легітимності/нелегітимності приватної власності особливо актуальна для України, що перебуває на шляху реінституціоналізації останньої. Одновимірні розподіли первинних показників операціональної моделі даного феномену дають підстави констатувати стани соціальної нелегітимності приватної власності на великі підприємства та землю і легітимності приватної власності на малі підприємства. Значення відповідного вторинного показника (індексу) засвідчує знижений рівень легітимності приватної власності в Україні загалом. Проте навряд чи ці зафіксовані стани легітимності/нелегітимності є сталими й остаточними. Їх потенційна нестабільність прихована в наявності близько чверті респондентів, які поки що не в змозі визначитися із власними позиціями стосовно розглянутих видів

приватизації та приватної власності у межах кожного показника (табл. 1–3). Від імовірного самовизначення та ідеологічного увиразнення позицій цих респондентів залежать перспективи соціальної легітимації/делегітимації приватної власності на чинники виробництва та, можливо, повноцінної/неповноцінної інституціональної сумісності сучасного українського суспільства із реаліями глобального соціально-економічного простору.

Застосування процедури індексування дало змогу узагальнити легітимаційні та делегітимаційні позиції респондентів. Однак не менш важливими є вторинні показники, що дають змогу диференціювати опитаних за якістю налаштованості стосовно приватної власності. Саме розробка таких показників і становить перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

-
1. *Резнік В.* Приватна власність крізь призму соціологічного інституціоналізму // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2005. – №. – С. 119–131.
 2. *Мищенко М.* Громадська думка про приватизацію в Україні // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – №–8. – С. 16 – 32.
 3. *Резнік В.* Легітимність приватної власності: спроба визначення концепту // Соціальні виміри суспільства.: Зб. наук. праць. – Вип. 9. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2006. – С. 156–166.
 4. *Паніна Н.* Українське суспільство 1992–2006: соціологічний моніторинг. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2006. – 94 с.
 5. *Головаха Е.И., Паніна Н.В.* Интегральный индекс социального самочувствия (ИИСС): конструирование и применение социологического теста в массовых опросах. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1997. – 64 с.
 6. *Методологія та методика визначення інтегральних соціальних показників / За ред. Ю. Саєнка.* – К.: Ін-т соціології НАН України, 2004. – 372 с.